

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Erwin Kompanje 2025. **De zanglijster**. Uitgeverij Atlas Contact 320 pagina's. Prijs € 28.

Erwin Kompanje verwierf in 2022 in één klap bekendheid door zijn bijzondere biografie over de Houtsnip. Zie hiervoor de recensie in de Strandloper (maart 2023). Kompanje werkte als klinisch ethicus bij het Erasmus Medisch Centrum in Rotterdam. Daarnaast is hij al vele jaren vrijwillig medewerker (preparateur) aan het Natuurhistorisch Museum Rotterdam.

Werd in het boek over de Houtsnip veel aandacht besteed aan zijn speurtocht in museumcollecties naar Houtsnippen met een korte snavel, in dit boek treedt zijn 'museale achtergrond' minder op de voorgrond. Alleen bij de bespreking van de (mogelijke) subspecies komt het bestuderen van balgen van diverse musea uitvoerig aan bod.

In hoofdstuk 3, getiteld 'Regelmatig', gaat Kompanje in op de weinig zeggende omschrijvingen in het verleden wat betreft de verspreiding en talrijkheid van soorten als Zanglijster en Merel. Voordat SOVON in 1979 de eerste broedvogelatlas

publiceerde gebruikte men in landelijke overzichten termen als 'algemeen', 'regelmatig', 'plaatselijk talrijk' en 'wijd verspreid'. Kompanje stelt dat er daarom niets is te zeggen over de talrijkheid van de Zanglijster in 1915 vergeleken met de toestand in 2015. Dat is landelijk gezien zeker het geval, maar het aardige is dat wij in Noordwijk wel een goede indruk hebben van het aantal Zanglijsters in 1915. In dat jaar was Jan Verwey, toen 16 jaar jong, met zijn vrienden fanatiek aan het nesten zoeken. Het resultaat van hun inventarisatie stuurde Jan Verwey naar Jac. P. Thijssen, de hoofdredacteur van het blad 'De Levende Natuur'. Zo verscheen de lijst van Jan Verwey in een landelijk natuurtijdschrift. De lijst van 1915 vermeldt 55 nesten van de Merel en 58 nesten van de Zanglijster. Hoe groot het gebied was waar de nesten gevonden werden, is helaas niet vermeld. Uit de soortenlijst blijkt dat het vooral om grond- en struikbroeders in de duinen en in de dorpen ging. Dat de samenstelling van de broedvogelbevolking er in 1915 heel anders uitzag dan tegenwoordig blijkt wel uit de opmerking van Jan Verwey dat de Tortelduif, nu Zomertortel geheten, niet geteld werd omdat deze soort te talrijk was om aan te beginnen!

Veel aandacht besteedt Kompanje aan het unieke foeragegedrag waarbij huisjesslakken op een steen kapot worden geslagen. In het winterhalfjaar 2022/2023 bezoekt hij vele malen de Protestantse Begraafplaats in de Rotterdamse wijk Charlois om daar te onderzoeken welke slakken de Zanglijster consumeert. Daar verzamelt hij de restanten van 351 Segrijnslakken en 1481 tuinslakken voor nader onderzoek wat vorm en kleur betreft. Kompanje is stellig in zijn bewering dat Merels alleen met een huisjesslak bezig gaan als de Zanglijster het nodige 'voorwerk' heeft gedaan.

In het boek krijgt ook het broedvogelonderzoek (BMP) de nodige aandacht. Ondanks de heldere en voor iedereen herkenbare zang, valt het niet mee het juiste aantal territoria in een park of bos te bepalen. Zo kan het gebeuren dat je een Zanglijster in februari enkele keren hoort zingen, maar dat je in maart niets meer hoort om later in april of mei wel weer zang te horen. Kompanje verwijst in dit verband naar het artikel van Hein Verkade, getiteld 'Zanglijsters onder de radar' (Strandloper 2022, nr 3), waarin dit verschijnsel beschreven wordt.

Het tweede boek van Erwin Kompanje vormt een mooie bijdrage aan wat wij weten of menen te weten over het leven van de Zanglijster. Een sterk punt hierbij is, dat de schrijver met veel geduld uitgaat van eigen waarnemingen en eigen onderzoek. Wederom een aanrader!

Menno Schilthuizen & Freek Vonk 2020. **Wie wat bewaart. Twee eeuwen Nederlandse natuurhistorie.** Uitgevers Spectrum / Naturalis. 381 pagina's. Prijs bij verschijnen € 29,99. Nu te koop voor € 9,99 bij onder andere Bruna en De Slegte.

In 1820 werd bij koninklijk besluit het 's Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie opgericht. De eerste directeur, Coenraad Jacob Temminck, bracht enkele grote verzamelingen, waaronder die van hemzelf, onder in een gebouw aan de Papengracht in Leiden. Pas in 1913 kreeg het museum de beschikking over een speciaal voor het bewaren van grote verzamelingen ingericht gebouw aan de Raamsteeg. In 1998 volgde de verhuizing naar een groot gebouw bij het LUMC en ging men verder als *Naturalis*. Na de fusie met het *Nationaal Herbarium* en het *Zoölogisch Museum Amsterdam* in 2012 ging men verder als *Naturalis Biodiversity Center*. Ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan in 2020 verschenen twee kloekke boekwerken. In het eerste boek met de titel 'Van onschatbare waarde. 200 jaar Naturalis' schrijven ruim 200 medewerkers van Naturalis korte stukjes over een bepaald deel van de collectie. Dat zijn natuurlijk vele duizenden geprepareerde dieren en gedroogde planten, maar ook bijzondere boeken en voorwerpen. Het tweede boek is geheel anders van opzet. Hier zijn twee bekende biologen aan het woord die in vlot

Nederlands de boeiende geschiedenis van dit museum presenteren. Natuurlijk kon niet alles aan bod komen, maar de keuze die Schilthuizen en Vonk gemaakt hebben, laat mooi zien hoe ontzettend veelzijdig de collecties van Naturalis zijn. Zo is er een hoofdstuk met de mooie titel 'Licence to kill' dat ingaat op de verzamelwoede van expeditie die met duizenden geprepareerde dieren en planten terugkwamen, waarbij soms ook dieren waren die bijna waren uitgestorven. In een kadertekst wordt in dit verband de ondergang van de Reuzenalk beschreven. Hierbij wordt opgemerkt dat tegenwoordig geen vogel meer gedood wordt om aan de collectie te worden toegevoegd.

Dat Naturalis behalve veel geprepareerde dieren sinds de fusie met het Nationaal Herbarium ook een enorme verzameling gedroogde planten heeft, krijgt aandacht in bijdragen over beroemde verzamelaars als Karl Ludwig Blume en Bram van de Beek. De eerste was begin negentiende eeuw zeer actief op Java wat een kleine tienduizend herbariumvellen opleverde. De tweede, ook bekend als de 'bramendominee', is een bekende theoloog binnen de Protestantse Kerk van Nederland (PKN) en is daarnaast dé bramenspecialist van Nederland. Na zijn proefschrift over het geslacht *Rubus* is hij doorgegaan met het ontdekken en beschrijven van bramensoorten, waardoor er nu ruim 200 soorten en 'microsoorten' in ons land bekend zijn.

Een bijzonder deel van de verzameling van Naturalis vormen de vissen, krabben en andere zeedieren, waarvan er vele bewaard worden op 'sterk water'. Bij dit hoofdstuk is de interessante kadertekst 'De krabben van de keizer' te vinden. Diverse leden van de Japanse keizerlijke familie zijn ervaren biologen met grote kennis van zeedieren en vogels. Toen keizer Hirohito in 1971 Nederland bezocht, stond hij er op de Japanse verzameling die Von Siebold tijdens zijn verblijf in Japan bijeen had gebracht, persoonlijk te bekijken. Biologen van Naturalis zoals de krabbendeskundige Lipke Holthuis waren enkele keren te gast in het keizerlijk paleis in Tokio om over krabben en vissen te discussiëren.

Dat Naturalis zich tegenwoordig ook met DNA-onderzoek bezighoudt, komt mooi naar voren in de bijdrage over het waterhoentje van Tristan da Cunha. Voor insiders die het boek van Albert Beintema uit 1997 gelezen hebben: het waterhoentje dat hij op Tristan verzamelde, blijkt na 20 jaar toch identiek te zijn aan het waterhoentje van Gough. Samenvattend: een zeer lezenswaardig boek dat nu voor een prikje te koop is.

